I

Джосая Чайлдс завжди мав вигляд звичайного собі заможного комерсанта. Він ходив у шістдесятидоларовому костюмі, які носять ділові люди, черевики в нього завжди бували вигідні, пристойні й цілком модні, і краватка, і комірець, і манжети — все було таке, як носять заможні діловики, і на голову він ніколи не надягав нічого екстравагантнішого за модний, але скромний діловицький котелок. Окленд у штаті Каліфорнія — це не якась там сонна провінційна закутина, і Джосая Чайлдс, — найбагатший бакалійник гамірливого трьохсоттисячного міста на Заході, — жив, поводився й одягався так, як тут годилося.

Однак того дня, прийшовши до свого магазину зранку, ще перед напливом покупців, він своїм виглядом коли не спричинив паніки, то вже напевне на добрих півгодини порушив нормальну працездатність персоналу. Він ласкаво кивнув головою двом розвізникам, що вже навантажували свої фургони для першого вранішнього рейсу, і кинув неодмінно задоволений погляд угору, на вивіску, що тяглась через фасад будинку: "ГАСТРОНОМІЯ ЧАЙЛДСА". Напис той — не надміру великими літерами, солідним золотом по чорному тлі, — відразу навіював думку про коштовні прянощі, аристократичні приправи і взагалі про всі продукти найкращої якості (а втім, чого ж бо ще слід сподіватися за ціни, на десять відсотків вищі, ніж у будь-якому іншому гастрономічному закладі міста). Потім Джосая Чайлдс відвернувся від розвізників і зайшов до магазину, а отже й не побачив, як обидва ті добродії почепились один одному на шию, аби не впасти з подиву.

— Ти вздрів шкарбани, Біле? — простогнав один.

— А ти вгледів покришку на голові? — простогнав на відповідь Біл.

— Це якби він на маскарад зібрався...

— Або на збори спілки кінських виїжджувачів..

— Або полювати на ведмедів...

— Або до податкової управи...

— А не їхати навпростець на той злиденний Схід. Монктон-бо казав, що він купив квитка до самого Бостона...

Розвізники відіпхнули один одного на відстань простягнених рук, а тоді знов безсило повисли один на одному.

І вбрання Джосаї Чайлдса таки справджувало ту їхню поведінку. На голові він мав ясно-рудий стетсонівський капелюх із твердими крисами та стьожкою з мексіканського сап’яну. Поверх синьої баєвої сорочки з обвислою мережаною краваткою на ньому був дешевенький піджак з вельвету в широкий пружок, а штани з такої самої тканини були заправлені у високі шнуровані черевики, такі, як звичайно носять землеміри, шукачі руд та колійні обхідники.

Продавець за крайнім прилавком трохи не скам’янів, угледівши хазяїна так чудернацьки вистроєного. Монктон, нещодавно підвищений на завідувача, безгучно ахнув, ковтнув слину і все ж спромігся зберегти свою незворушно чемну міну. Бухгалтерка, що сиділа високо в скляній клітці-антресолі, позирнула вниз і захихотіла, увіткнувши обличчя в рахункову книгу. Джосая Чайлдс майже все те помічав, однак зовсім не сердився. Він вирушав у відпустку, і в голові та в серці йому аж роїлися плани та сподіванки, бо за останні його десять років це мала бути найбагатша на пригоди відпустка. В уяві у нього вже стояли яскраві образи Іст-Фолза в штаті Коннектікат, усього того краю, де він народився й виріс, де його рідний дім. Він добре розумів, що Окленд — місто сучасніше за Іст-Фолз, отож цього подиву з його одежі слід було й сподіватися. Не дбаючи про ту сенсацію, що він зчинив серед своїх службовців, він ходив по магазину в супроводі завідувача, робив останні

зауваження, давав останні вказівки й кидав ласкаві прощальні погляди на всю любу його серцю Обставу підприємства, яке він створив з нічого.

Він таки мав право пишатися "Гастрономією Чайлдса". За дванадцять років перед тим він прибув до Окленда,. маючи в кишені чотирнадцять доларів і сорок три центи. Центи так далеко на Заході не ходили, і коли його чотирнадцять доларів усі вийшли, він ще довгенько носив три одноцентові монетки в кишені. Згодом, як він уже знайшов собі роботу — продавцем у маленькій бакалійні за одинадцять доларів на тиждень — і почав щомісяця надсилати поштою невеликі суми такій собі Агаті Чайлдс до Іст-Фолза в штаті Коннектікат, він уклав ті три мідяки в поштові марки. Не міг же Дядько Сем на своїй території не прийняти власних законних грошей! Живши доти ввесь вік у тісній Новій Англії, де кмітливість і хитрість вигострювались, мов бритва, на бруску вбогого, сутужного життя, Джосая Чайлдс раптом опинився на просторому й щедрому Заході, де люди рахували долари тисячами і де хлопчаки-газетярі падали трупом зо сміху, вгледівши мідний цент. І він мов свіжа кислота в’ївся в нові для нього ділові умови. Він умів бачити і побачив відразу стільки можливостей загрібати гроші, що спершу йому аж голова пішла обертом.

Та водночас, мавши розважну й консервативну вдачу, він рішуче уникав спекуляцій. Його вабили надійні, солідні справи. Служачи продавцем за одинадцять доларів на тиждень, він відзначав собі всі прогавлені нагоди, всі марновані можливості певного заробітку, всі незліченні втрати в торгівлі. Якщо, незважаючи на все це, його хазяїн може доволі сито прожити, то чого не зможе досягти він, Джосая Чайлдс, із своєю коннектікатською школою? Після прожитих в Іст-Фолзі тридцяти п’яти років, що з них останні п’ятнадцять минули в нуднючому стоянні за прилавком нуднючої іст-фолзької універсальної крамниці, цей свіжий дух жвавого, щедрого на гроші Заходу був для нього мов пляшка вина для спраглого самітника. Джосаї аж у голові гуло від усіх легких можливостей, що він бачив. Проте вони його не запаморочили. Він не прогавив найменшої дрібниці. Всі свої вільні години він вивчав Окленд, його мешканців, вивчав, як вони заробляють гроші й на що та де їх

витрачають. Він прогулювався по центральних вулицях, спостерігав рух юрми покупців, усе підраховував їх та записував підрахунки до різних блокнотиків. Він вивчив загальну систему кредиту в оклендській торгівлі й кредитні звичаї в окремих частинах міста. Він міг назвати до цяточки пересічний заробіток мешканців кожної частини і поклав собі неодмінно обізнатися з усім містом, від надбережних халупних нетрів до аристократичних кварталів озера Меріт і Підмонта, від Західного Окленду, де жили залізничники, до напівселянського Фрутвейлу на другому краю міста.

Кінець кінцем він обрав собі Бродвей — головну вулицю в самому серці торговельного центру; ще ніколи жодному бакалійникові не набігала божевільна думка відкрити там крамницю. Але на це потрібно було великих грошей, а він мусив починати з найменшого. Першу свою крамничку він відкрив у найдальшому кінці Філберту, де жили цвяхарі. За півроку три сусідніх крамнички змушені були зачинитись, а свою йому довелося поширити. Він-бо розумів принципи великого обсягу операцій з малим відсотком прибутку, і сталої якості краму, і чесної торгівлі. І ще він зумів збагнути секрет реклами. Щотижня він пускав у продаж який-небудь один товар за збитковою ціною. Збитковою не тільки за оголошенням, а й насправді. Єдиний його продавець передрікав хазяїнові швидке банкрутство, коли той став продавати по двадцять п’ять центів масло, закуплене по тридцять, і коли він пустив двадцятидвохцентову каву по вісімнадцять центів. Господині з сусідніх вуличок збігались по ту дешевину та заразом купляли й інше — те, що давало прибуток. Отак ціла ближча околиця дуже скоро спізнала Джосаю Чайлдса, і постійна тиснява в його крамниці сама собою принаджувала ще й ще покупців.

Але Джосая не припустився помилки. Він добре знав справжню підвалину свого успіху. Він вивчав справи цвяхового заводу, аж поки дізнався про них не менше, ніж знала сама заводська адміністрація. І ще раніше, ніж пішла перша поголоска, він продав крамницю й з невеликою сумою готівки почав напитувати нове приміщення. А за півроку цвяхарня зупинилась — і зупинилась назавжди.

Другу свою крамницю Чайлдс відкрив на Едлін-стріті, де мешкали люди заможні, добре плачені. Там уже на полицях у нього лежав крам вищої якості й ширшого вибору. Покупців він принадив у такий самий спосіб. Він улаштував у себе відділ делікатесів. Продукти він закуповував безпосередньо па фермах, отож масло і яйця у нього були завжди не просто добрі, а ще й трошечки свіжіші, ніж у найкращих гастрономіях міста. Одним з його фірмових продуктів були тушковані боби по-бостонському, і так їх розкуповували, що пекарня "Дві хатини" заплатила йому кругленьку суму за привілей постачати їх до його магазину. Він знаходив час знайомитися з фермерами, цікавився навіть, які в кого ростуть яблука, і декотрих навчив виробляти добрий сидр. Опріч делікатесів, той "Новоанглійський яблучний сидр Чайлдса" найбільше його уславив, і незабаром, завоювавши ринок у Сан-Франціско, Берклі й Аламеді, він повідкривав окремі сидрові погребки.

Та очі його ввесь час були прикуті до Бродвея. Перше ніж опинитися там, він перебирався ще лиш один раз — якомога ближче до Ешлендської паркової смуги, де кожного, хто купував земельну ділянку, законом зобов’язувано не ставити будинку дешевшого за чотири тисячі доларів. А потім дійшов ряд до Бродвея. Саме тоді в русі Оклендської людності настало якесь дивне збурення. Усе посунуло на Вагаінгтон-стріт, і там ціни на нерухоме майно враз підскочили до неба, а на Бродвеї неначе дно випало. Великі магазини один за одним, щойно кінчався термін оренди, перебиралися на Вашінгтон-стріт.

"Людність повернеться", — сказав Джосая Чайлдс, одначе сказав тільки сам собі. Він знав людську масу. Окленд розростався, і Джосая знав, чому він розростається. Вашінгтон-стріт був завузький, щоб пропускати дедалі жвавіший рух. А широкий Бродвей був ніби призначений для того, щоб пустити по ньому скільки завгодно трамваїв. Перепродувачі нерухомості казали, що людність уже туди не вернеться, і всі найбільші магазини вибиралися вслід за нею. Ото якраз тоді Джосая Чайлдс за сміховинно низьку плату заорендував на довгий термін, з правом викупу за встановлену наперед ціну новий, першорядний будинок на Бродвеї. Перепродувачі нерухомості казали, що це, напевне, початок

кінця Бродвея, коли вже в саму його середину, доти священну, увіпхався бакалійник. Згодом коли людська хвиля вернулась, вони почали казати, що Чайлдсові пощастило. І ще вони балакали поміж себе, що він на тій купівлі виграв чистими принаймні п’ятдесят тисяч.

Новий його магазин був зовсім не такий, як попередні. Ніяких знижок, ніякої дешевини. Увесь крам щонайвищої якості, і ціни так само щонайвищі. Він намагався догодити найбагатшим. Лиш із тих, хто мав змогу не шкодуючи платити на десять відсотків більше, ніж будь-де, склалась його постійна клієнтура, і він обслуговував їх так чудово, що вони вже не хотіли й не могли купувати десь-інде. Його коні й розвізні фургони були дорожчі й кращі, ніж у будь-кого в місті. Він платив своїм продавцям, бухгалтерам, возіям більше, ніж могли навіть мріяти в будь-якому іншому магазині. А як наслідок у нього були вправніші працівники, що краще обслуговували клієнтів, тобто краще відробляли свою платню. Одно слово, купувати в "Гастрономії Чайлдса" зробилось майже несхибною ознакою високого суспільного становища.

На довершення стались великий сан-франціський землетрус і пожежа, після яких сотня тисяч люду враз перебралися за бухту, до Окленду. І не останній, хто розжився на цьому несподіваному напливі, був Джосая Чайлдс. І ось тепер, після дванадцятирічної відсутності, він вирушав навідати Іст-Фолз у штаті Коннектікат. За ті дванадцять років він не одержав жодного листа від Агати і ще не бачив їхнього сина навіть на фотокартці.

З Агати й з нього ніколи не було доброї пари. Агата була жінка владна. І гостроязика. І зашкарубла в старосвітській моральності. І взагалі вона була тяжка людина зі своєю неухильною доброчесністю. Джосая сам ніколи не міг дорозумітись, як це йому надало одружитися з нею. На два роки старша за нього, вона давно вже ходили в старих паннах. Вона була шкільна вчителька і мала серед школярів славу найсуворішої і найприскіпливішої з усіх, яких вони знали. Агатині звички були вже усталені, і, вийшовши заміж, вона тільки замінила багатьох вихованців па одного. Відтак Джосаї доводилося терпіти все сваріння та

уїдання, що доти припадало на багатьох. Про їхній шлюб якось досить влучно сказав Джосаї у розмові віч-на-віч його дядько Айзек:

— Джосає, адже Агата тебе силоміць на собі оженила. По-моєму, ти просто не здужав од неї одбитись, вона тебе поборола. Чи, може, ти зламав ногу й не зміг утекти.

— Ні, дядьку Айзеку, я не зламав ноги, — відповів тоді Джосая. — Я втікав, як од вовків, тільки вона мене наздогнала, бо мені вже духу не стало бігти, та й годі.

— Здорові легені має, еге? — захихотів дядько Айзек.

— Ми вже ось п’ять років як одружені, й ще такого не було, щоб вона задихалась, — потвердив Джосая.

— І не буде, — запевнив дядько Айзек.

Ця розмова вирішила дальшу Джосаїну долю: така перспектива здалась йому занадто страшна. Хоча в твердих Агатиних руках він зробився зовсім плохута, однак натуру мав дуже здорову, і на все довге життя, що лежало перед ним, йому б не стало терпцю. Адже йому було тільки тридцять п’ять років, і походив він з довговічного роду. Ще тридцять п’ять років з Агатою, тридцять п’ять років гризні — па саму думку про це брав жах. Отож одного чудового дня, за який тиждень після тієї розмови з дядьком Айзеком, Джосая Чайлдс несподівано зник з Іст-Фолза. І від того дня за цілих дванадцять років він не одержав від Агати жодного листа. Правда, то була не її провина. Він сам старанно приховував від неї свою адресу. Перші гроші від нього надходили з Окленда, але всі подальші роки він улаштовував цю справу так, що на його переказах стояли поштові штемпелі трохи не всіх штатів, західніших від Скелястих гір.

Однак дванадцять років розлуки, та ще самопевність, зроджена заслуженим успіхом, пом’якшили його спогади. Кінець кінцем, Агата ж таки мати його сина, та й нема сумніву, що вона завжди бажала тільки добра. Крім того, тепер він уже не працював так тяжко і мав час подумати не тільки про справи. Йому хотілось побачити хлопця — адже Джосая ще ні разу не бачив його і взагалі дізнався про сина лише тоді, як малому вже минуло три роки. Та й туга за батьківщиною закрадалась йому в серце. Цілих дванадцять років він не бачив снігу; і весь час йому думалось, наче й фрукти та ягоди в Новій Англії смачніші за каліфорнійські. Життя рідної Нової Англії ввижалось йому крізь імлу далини, і він хотів, поки живий, ще хоч раз побачити його па яві, зблизька.

Та врешті, ще ж існує й обов’язок" Адже Агата йому дружина. Він забере її до себе на Захід. Джосая відчував, що вже спроможний витерпіти її. Тепер він справжній чоловік у світі справжніх чоловіків. Тепер він сам рядить справами, а не ним рядять, і Агата вмить те зрозуміє. Одначе Джосая хотів, щоб Агата переїхала до нього задля нього самого, а не задля його багатства. Тому він і вирядився таким бурлакою з Заходу. Він хотів удати

блудного батька: вернутися додому, як і від’їхав, без

шеляга в кишені, і побачити, заріже вона вгодоване теля чи ні. З порожніми руками й з відповідним виглядом вернеться він і питатиметься, чи не приймуть його знов на його давню роботу в універсальну крамницю. А що буде далі — те вже залежатиме від Агати.

Поки він попрощався зі своїми службовцями і вийшов на вулицю, до магазина під’їхало задом ще п’ять фургонів, і їх уже вантажили. Він гордо окинув їх очима, тоді востаннє ласкаво поглянув на золоті літери по чорному тлі й рушив до трамвайної зупинки на розі.

I

До Іст-Фолза Чайлдс доїхав через Нью-Йорк. У вагоні він познайомився з кількома комерсантами. Коли розмова звернула на західні теми, він зразу повів у ній перед. Як голова Оклендської торговельної палати, він був людина авторитетна. Слова його мали вагу, він добре знав те, про що говорить — чи то про торгівлю з Азією, чи про Панамський канал, чи про імігрантів-японців. Шаноблива увага цих багатих східняків вельми його тішила й бадьорила, отож він і незчувсь, як поїзд зупинився в Іст-Фолзі.

Він був єдиний пасажир, що зійшов там; на станції було зовсім безлюдно. Ніхто нікого не зустрічав на пероні. Уже починалося довге зимове смеркання, і повів свіжого холодного повітря враз нагадав Джосаї, що одяг на ньому просмердівся тютюновим димом. Він мимоволі зіщулився: Агата-бо не терпіла тютюну. Він уже махнув був рукою, щоб кинути тільки-но припалену сигару, тоді враз збагнув, що це вже його опановує давній іст-фолзький настрій, і вирішив поборотися з ним: устромив сигару в зуби і стис її твердо, як людина, що за дванадцять років життя на Заході встигла набратися західницької рішучості.

Кілька кроків — і він уже на коротенькій головній вулиці містечка. Холодний, суворий її вигляд уразив Джосаю. Все здавалося немов завмерле, заклякле, і саме повітря леденило після каліфорнійського лагідного тепла. Лише кілька чоловік, незнайомих Джосаї, зустрілися йому й сподобили його байдужим поглядом. Вони були ніби сповиті в холодну, непроникну очужілість. А містечко відразу так здивувало Джосаю, що йому від того знов аж дивно стало. Всі дванадцять років життя на широкому Заході

Іст-Фолз робився в його очах чимраз менший і незначніший; проте аж такого, як він побачив, Джосая не сподівався. Все тут було куди нужденніше, ніж він міг уявити. Дійшовши до універсальної крамниці, він аж сторопів. Він-бо не знати скільки разів зневажливо порівнював її в думці зі своїм просторим магазином, а тепер побачив, що навіть переоцінював її. Тепер він був певен, що тут би не помістилися й два його

гастрономічні прилавки, і знав, що ввесь тутешній запас склався б у одному кутку першої-ліпшої з його комор.

Джосая звернув праворуч, у знайомий завулок кінець головної вулиці, і, ступаючи обережно по слизькому хіднику, вирішив, що треба буде зразу купити хутряну шапку й рукавички. Згадка про катання на санях на хвильку потішила його, а тоді, вже на околиці містечка, знов неприємно вразило те, що хліви та повітки стоять так близько до будинків — подекуди навіть під спільним дахом. Його нараз пригнітили гіркі спогади про всю надвірну роботу зимовими ранками, що він мусив справляти колись, ще підлітком. Думка про зашпори та приморожені пальці просто жахала; серце в нього похололо, коли йому впали в очі подвійні вікна, вставлені, як він добре знав, наглухо і ніколи не виймані, а від вигляду невеличких кватирок, завбільшки з жіночу носову хусточку груди йому здавило відчуття задухи. Агаті сподобається в Каліфорнії, подумав він, викликаючи в уяві залиті сліпучим сонцем троянди і всю буйну цілорічну цвітінь.

А тоді, цілком несподівано, перекинувся міст через роки, і вся олив’яна тяга Іст-Фолза впала на нього, немов густий туман з моря. Джосая відбивався від неї щосили, відпихав її геть від себе розчуленими виразами на взірець: "чистин незайманий сніг", "могутні берести", "здоровий ново-англійський дух", "побачення з рідним краєм" тощо. Та вгледівши Агатин дім, він відразу скис. Серце йому знов, як колись, винувато стислося, він мимохіть, несвідомо кинув недокурену сигару, хода його сповільнилася, і ноги вже тяглись, мов неживі, на давній новоанглійський манір. Джосая пробував згадати, що він же власник "Гастрономії Чайлдса", звиклий наказувати, і що до його слів шанобливо прислухаються у Спілці підприємців, і що він посідає президентське крісло на зборах торговельної палати. Він силкувався викликати перед очі золоті літери на чорному тлі й низку фургонів, вишикувану під магазином. Одначе Агатин новоанглійський дух, різкий, як мороз, проникав крізь міцні стіни будинку й доходив до нього аж за сто ярдів.

Раптом він усвідомив, що, проти свого наміру, кинув сигару. І перед ним постала страшна картина. Джосая побачив самого себе, як він ходитиме до дровника покурити. Виявляється, роки не так дуже пом’якшили його спогад про Агату, як йому здавалося на відстані трьох тисяч миль від неї. Ні, про це годі й думати. Цього він не робитиме. Він уже занадто старий, занадто звик курити у себе вдома де схоче, щоб тепер ходити задля цього в дровник. А все залежатиме від того, як він поведеться спочатку. Треба поставити себе твердо. Він з цього ж таки вечора куритиме в домі... на кухні, поправився Джосая несміливо. Ні, їй же богу, він закурить зараз! Він увійде в дім з сигарою в зубах. Подумки кленучи холод, Джосая вийняв з кишені голі руки й прикурив нову сигару. Вогник сірника ніби розпалив і його мужність. Він їй покаже, хто хазяїн! Просто з порога покаже!

Джосая Чайлдс народився в цьому домі. А поставив його Джосаїн батько ще задовго до того. Через низеньку кам’яну огорожу Джосая бачив кухонний ганок і двері, прибудований поряд дровник, усі надвірні будівлі. Прибулого просто з Заходу, де все жило в постійному русі й оновленні, його вкинув у подив брак будь-яких змін. Усе було таке самісіньке, як і колись. Він майже бачив себе самого підлітком, що порається на подвір’ї. Скільки фур дров перепиляв і переколов він колись у цьому дровнику! Ну що ж, дякувати богу, це все минулося. З доріжки до кухні, видно, тільки-но відкидано сніг. Це теж була колись його робота. "Цікаво, хто її робить тепер? " — подумав Джосая — і раптом згадав, що це ж його синові вже дванадцять років! А ще за мить він був би постукався в кухонні двері, та його увагу привернув скрегіт пилки в дровнику. Заглянувши туди, він побачив хлопця, що ревно пиляв дрова. Очевидячки, це його син. Гаряча хвиля хлюпнула Джосаї в серце, і він трохи-трохи не вхопив хлопця в обійми. Одначе стримав себе.

— Батько вдома? — спитав він коротко, тим часом уважно розглядаючи хлопця з-під твердих крисів свого стетсона.

Височенький як на свої літа, подумав Джосая. Трошки, може, вузькогрудий, та це, певно, від того, що швидко росте. А обличчя сильне і приємне, і очі як у дядька Айзека. Загалом — хлоп’я хоч куди.

— Нема, сер, — відповів нарешті хлопець, покинувши совати пилкою.

— А де ж він?

— У морі, — відповів хлопець.

У серці в Джосаї тьохнуло щось аж надто схоже на полегкість і радість. Значить, Агата вийшла заміж удруге — очевидно, за якогось моряка. Те почуття відразу змінилося іншим — жаским, зловісним. Його Агата — двоємужниця! Він згадав історію Інока Ардена[46], що читав колись уголос їхньому класові вчитель у старій школі, і почав сам себе уявляти таким героєм. Так, він учинить по-геройському. їй-бо. Нищечком собі вернеться першим же поїздом до Каліфорнії. Вона й не дізнається ні про що.

Тільки... а як же Агатина новоанглійська доброчесність і її новоанглійське сумління? Вона ж весь час одержувала від нього гроші. Вона знала, що він живий. Ні, це неможливо, щоб вона вчинила таке. Джосая просто борсався в здогадах. Може, Агата продала садибу і цей хлопець зовсім не його син?

— Як тебе звати? —— спитав він.

— Джонні, — відповів хлопець.

— А прізвище?

— Чайлдс. Джонні Чайлдс.

— А батька твого як звати? На ймення цебто.

— Джосая Чайлдс.

— І він, кажеш, у морі?

— Так, сер.

Джосая знову сторопів.

— А що він за чоловік?

— О, він чоловік такий, як треба. "Дбайливий", — мама каже. І правда! Він завжди всі свої гроші додому посилає і працює за них тяжко, мама каже. Вона каже, що він завжди був беручкий до роботи і кращого чоловіка вона ніколи не бачила. Він не курить, не п’є, не лається й нічого негожого не робить. І ніколи не робив. Він завжди такий був, мама каже, а вона його змалечку знала. І дуже добросердий він чоловік, нізащо нікого не образить. Мама каже, що чемнішого чоловіка вона й зроду не бачила.

Джосаї знов замлоїло в серці. Отже, Агата таки зважилась на це: вийшла вдруге заміж, знавши, що перший чоловік живий. Ну що ж, на Заході він навчився милосердя і зуміє бути милосердніш. Він потихеньку піде собі, і квит. Ніхто нічого не дізнається. Хоча, — майнула йому думка, — досить підло робила Агата, що весь час приймала від нього перекази, мавши такого бездоганного й трудящого чоловіка-моряка, що весь свій заробіток відсилає додому. Джосая задумався: цікаво, хто б же це міг бути такий з тих іст-фолзьких чоловіків, кого він пам’ятав?

— А який він із себе?

— Я не знаю. Я його ще не бачив. Він увесь час у морі. Я тільки знаю, який він на зріст. Мама каже, що я виросту вищий за нього, а в нього

зріст п’ять футів і одинадцять дюймів. У нас є з нього фотокартка в альбомі. В нього таке худорляве обличчя і бурці.

Джосаю враз ніби осяйнуло. Це ж у нього самого зріст п’ять футів і одинадцять дюймів! Він носив бурці, і обличчя в нього тоді було худорляве. Та й Джонні ж сказав, що його батька звати Джосая Чайлдс. Це він сам, Джосая —той бездоганний чоловік, що не п’є, не курить і не лається. Це він той моряк, чий образ так старанно прикрасила в синових очах незлопам’ятлива Агата. І Джосаї враз потепліло на серці. Вона, напевне, дуже змінилася, відколи він поїхав звідси. Його охопило палке каяття. А потім серце йому знов похололо: це ж тепер доведеться справджувати ту репутацію, що створила йому Агата! Не може ж він розчарувати оце хлоп’я з довірливими блакитними очима. Ну що ж, нічого не вдієш. Агата повелася з ним навдивовижу чесно. Він і не сподівався, що її на таке стане.

Однак ухвалі, що на неї він був уже зважився, так і не судилося здійснитись, бо ту мить він почув, як відчинилися кухонні двері й уїдливий жіночий голос вигукнув роздратовано:

— Ану, Джонні!

Скільки разів чув він те колись: "Ану, Джосає! " По ньому навіть дрижаки пробігли. Винувато скинувшись, мимовільним автоматичним рухом він повернув руку долонею назад, щоб сховати сигару. А коли Агата вийшла на ганок, він відчув, наче зіщулюється, аж меншає. Це була та сама, незмінна його дружина, з тими самими сердитими зморшками й квасно відігнутими вниз кутиками тонкогубого рота. Тільки тепер той рот був ще квасні-ший, губи ще тонші, а сердиті зморшки —глибші. Вона зміряла Джосаю ворожим, нищівним поглядом.

— Ти думаєш, твій батько покинув би роботу задля балачки з волоцюгою? — спитала вона в хлопця, видимо зляканого, як і Джосая.

— Та я ж тільки відповідав йому, — затято, але безнадійно виправдовувався Джонні, — Він питався, чи...

— А ти, звісно, так йому зразу все й сказав, — урвала його мати. — Що це він тут винюхує? їсти я йому не дам, хай і не сподівається. А ти берись до роботи. Я тебе навчу байдикувати! Батько тебе за це не похвалить. Коли вже я з тебе зроблю такого, як він?

Джонні зігнувся, і пилка знов ображено заскреготіла. Агата квасно дивилася на Джосаю. Цілком очевидно, вона його не впізнала.

— А ви йдіть собі! — гримнула вона на нього. — Нема чого вам тут нишпорити!

Джосая відчув, що йому терпне все тіло, наче в паралічі. Він облизав губи, хотів щось сказати, але не здобувся на слово.

— Ідіть, я вам кажу! — вже визвірилась вона. — А то я полісмена покличу!

Джосая слухняно повернувся й пішов прокиданою в снігу доріжкою до хвіртки. Позаду грюкнули двері. Мов у жаскому сні, він відчинив хвіртку, що її колись відчиняв тисячі разів, і ступив на хідник. Він був зовсім приголомшений. Ні, це таки напевне сон. Ось зараз він прокинеться й зітхне полегшено. Він потер рукою лоба й нерішуче спинився. У вуха йому влетіла монотонна скарга пилки. Якщо в цьому хлопцеві є хоч трохи чайлдсівського духу, він раніш чи пізніш утече з дому. Терпіти Агату — це понад людську спромогу. Вона не змінилася — хіба що на гірше, коли така річ можлива. Цей хлопець напевне втече з дому, може, навіть скоро. Може, й зараз.

Джосая Чайлдс підняв голову й випростав плечі. У ньому спалахнув дух зухвалого Заходу, де не дбають за наслідки, а сміливо ламають перешкоди на шляху до жаданого. Він подивився на годинника,

пригадав, коли відходить його поїзд, і урочисто промовив сам до себе вголос, немов складаючи присягу:

— Начхав я на закон. Я не дам розпинати цього хлопця. Я їй посилатиму грошей удвічі більше, втричі, скільки завгодно, але він поїде зі мною. Коли схоче, пехай і вона їде до Каліфорнії, але я складу писану умову, і вона її підпише, і, їй же богу, додержуватиме, коли захоче зі мною жити. А вона таки захоче, — додав він похмуро. — їй треба когось, щоб уїдати.

Він знову відчинив хвіртку й рішуче попростував до дровника. Джонні звів на нього очі, однак пиляти не покинув.

— Скажи, що тобі хочеться зробити дужче за все на світі? — спитав Джосая тихо, здушеним голосом.

Джонні завагався й трохи не спинив руки з пилкою. Джосая кивнув йому: мовляв, пиляй, пиляй!

— У море податися, — нарешті відповів хлопець. — Разом з татом.

Джосая аж затремтів увесь.

— Справді? — спитав він жадібно.

— Авжеж!

Осяйний вираз Джонніного обличчя вирішив усе.

— Ну, то слухай сюди. Я твій батько. Я Джосая Чайлдс. Тобі коли-небудь хотілося втекти з дому?

Джонні завзято кивнув головою.

— Отож і я колись так зробив, — провадив Джосая. — Я втік. — Він квапливо видобув годинника. — Ми ще якраз устигнемо на поїзд до Каліфорнії. Я тепер живу там. Може, згодом і мати до нас переїде. Я тобі про все розкажу в поїзді. Ну, ходімо.

Він на мить пригорнув напівзляканого, напівзраділого хлопця до себе, а потім обидва, держачись за руки, гайнули через двір, вискочили з хвіртки і побігли вулицею. А позад них рипнули, відчиняючись, кухонні двері, і вони ще почули Агатин голос:

— Ану, Джонні! Ти чого не пиляєш? Гляди, бо я за тебе візьмуся!